

De naam Tilburg

Heuvel

Groeten uit Tilburg

De terreur naar het begrip Til

Zo'n vijftien jaar geleden was de naam Tilburg ineens niet voldoende meer. Zogenaamd profileerde de stad er zich onvoldoende mee, was de naam weinig- of nietszeggend. De naam Tilburg diende van een betekenisvol achtervoegsel te worden voorzien. Ondersteund met een enorm reclameoffensief werd toen de nadruk van het begrip Til verlegd naar een geheel nieuw toevoegsel: "moderne industriestad".

Tegelijkertijd was er ineens absolute zekerheid over de eigenlijke betekenis van het begrip 'til'. Ook dat moest altijd al iets betekend hebben in de sfeer van nieuw en modern. De oude opvatting dat het begrip 'til' nog afkomstig zou zijn van het Latijnse 'tilia', ofwel lindeboom werd in elk geval als volstrekt achterhaald gepresenteerd.

Op het hoogtepunt van die campagne werd vervolgens ook letterlijk de Tilburgse Lindeboom¹ omlaag gehaald. Terwijl via STER-spotjes zelfs op de landelijke televisie moderne industriestad werd gepropageerd, werd met de eeuwenoude Lindeboom op de Heuvel in de meest letterlijke zin gekapt. Wat de betekenis van die boom betreft gaat dat kappen onverminderd voort. De feitelijke betekenis als Vrijheidsboom, Oranjeboom, Gerechtsboom en Levensboom wordt nog steeds krampachtig verzwegen. Met name ook over de betekenis van de boom als verwijzing naar de oorsprong van de naam Tilburg kwam niets meer in de publiciteit.

Een boek dat begint en eindigt met **Tilburg**² en de nadruk weer gewoon op het begrip til legde werd op allerlei manieren verzwegen en geboycot. Met een nieuwe grote reclamereactie werd vervolgens de nadruk opnieuw afgeleid van het begrip 'til'. Nu niet langer naar het dan alweer achterhaalde en 'ouderwetse' moderne industriestad, maar naar de letter **T**, waarmee weer even eenzijdig dezelfde materiële waarden werden gepropageerd.

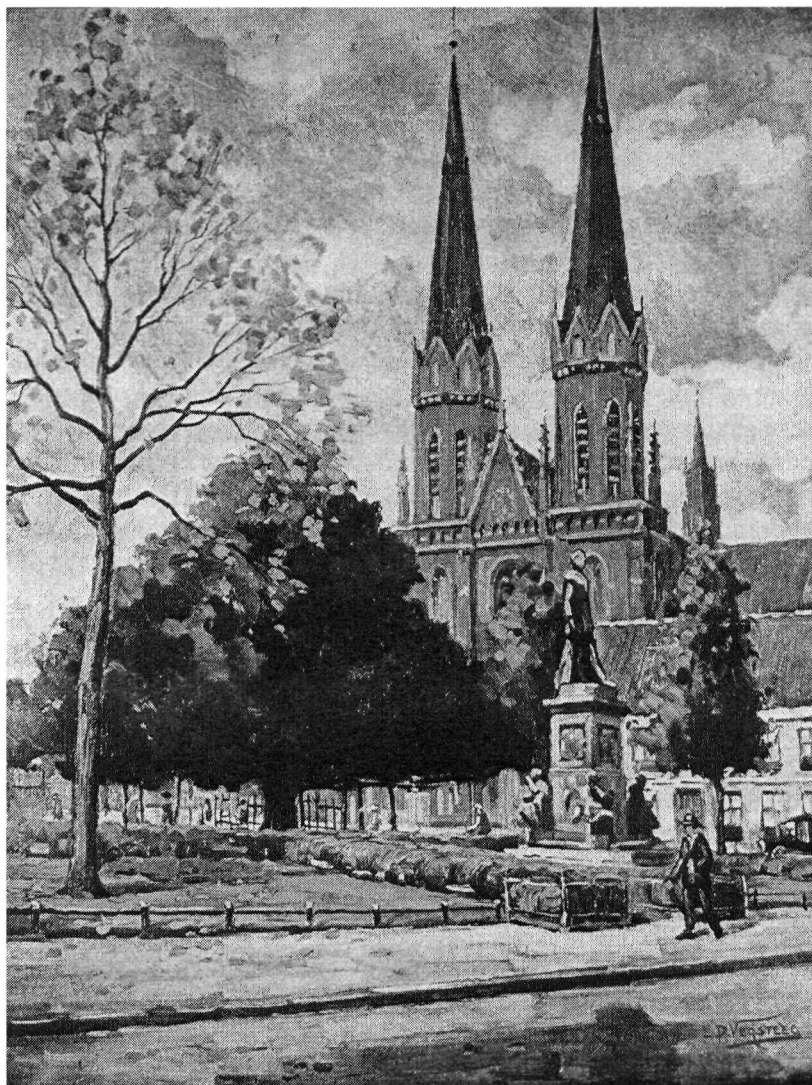
Toch werd ondanks al deze acties, in het naburige Oisterwijk recent nog de opvatting verkondigd dat de naam Tilburg afkomstig zou zijn van tilia, lindeboom, met daarbij respectabele argumenten³. In Tilburg zelf echter was met Moderne Industriestad de discussie over het begrip 'Til' gesloten.

¹ Vroeger vrij consequent met een hoofdletter geschreven

² Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde

³ De Kleine Meijerij. jrg. 54 (2003) nummer 2

Naar aanleiding van deze vreemde situatie is besloten tot de uitgave van dit boekje. Het zet nog eens de argumenten op een rij die onverminderd blijven pleiten voor de lindeboomherkomst van de naam Tilburg. Daarnaast geeft deze uitgave nadere informatie over de aanhoudende acties in Tilburg naar de Lindeboom en het begrip til.

De Tilburgse Lindeboom geschilderd in 1938 .

Hoe de Tilburgse Linde nog steeds gekapt wordt

In het boek 'Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde' werden enkele jaren na de kap van de Linde in het hoofdstuk 'de naam Tilburg' de argumenten nog eens beschreven voor de lindeboomherkomst van de naam Tilburg. Na het kappen van de Linde moest toen vervolgens ook dit boek 'gekapt' worden en op allerlei manieren verzwegen en geboycot. Belangwekkende constatering over de betekenis van de boom als "Oranjeboom", "Vrijheidsboom" en "Gerechtsboom" werden in het Brabants Dagblad zelfs met een dikke kop vlak voor Dodenherdenking en Bevrijdingsdag vertaald met "boom was pro-Duits"⁵; om maar te zwijgen van de beeldvorming over de auteur, die ook zelf in een ingezonden brief niet mocht uitleggen dat in zijn boek toch echt allemaal het omgekeerde stond van wat de krant daar van maakte.

In het later door de gemeente uitgegeven boek "Tilburg, stad met een levend verleden"⁶ werd uit de tekst van de aanvankelijke auteur zelfs alles geschrapt over de Lindeboom, nadat daaraan voorafgaand besloten was om verder te gaan met een team van andere auteurs. Het meest typerend voor die Industriestadgeschiedschrijving is misschien wel een bronverwijzing bij terloops nog gemelde betalingen voor onderhoud aan de Tilburgse Lindeboom. De betreffende bronverwijzing (139, hoofdstuk 6) correspondeert achterin bij de bronverantwoording met een hiaat! De cijfers verspringen daar ineens van 138 naar 140!

Het betreft gegevens die met precieze bronvermelding over alle eeuwen vermeld staan in het boek 'Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde'. Wie echter via de gemeentelijke geschiedschrijving iets over de Tilburgse Linde wil weten komt nergens. Zelfs via bronnen en literatuurverwijzingen komt hij op geen enkele manier op het spoor van andere literatuur. Dat is toch wel heel vreemd voor een boekwerk dat gepresenteerd werd als "samenvatting van alles wat eerder over Tilburg werd gepubliceerd" en als resultaat van "wetenschappelijke benadering". Zelfs een boek waarvoor voor het eerst in de Tilburgse geschiedenis alle gemeenterekeningen vanaf 1576 systematisch werden nageplozen, lijkt niet te bestaan. Wie over de Tilburgse Lindeboom meer wil weten moet alle gemeenterekeningen maar weer opnieuw bladzij voor bladzij napluizen.

⁵ P. Spapens, 'De heilige boom was pro-Duits', in Brabants Dagblad, 21 april 2000.

⁶ C. Gorisse (eindred.), Tilburg, stad met een levend verleden, Tilburg 2001.

In deze sfeer van het compleet uit de gemeentelijke geschiedschrijving wegwissen zelfs van een 240 pagina 's tellend boekwerk over Tilburg rond zijn lindeboom, werd desalniettemin in Oisterwijk de veronderstelling geuit dat de naam Tilburg toch best van tilia, lindeboom zou kunnen stammen⁷. Al ligt Oisterwijk toch een eindje van Tilburg vandaan, in Tilburg kon men een dergelijke gedachte toch niet tolereren. In het blad 'Tilburg' verscheen een groot artikel om nadrukkelijk het omgekeerde nog eens te verkondigen. In dat artikel werd in verband met gedachten over Tilburg als afkomstig van tilia/lindeboom zelfs gesproken van een "cirkelredenering". De aanhangers van die visie zouden redeneren in de trant van "het betekent linde omdat er een linde stond, en er moet wel een linde gestaan hebben, omdat het linde betekent". De interpretatie van het begrip 'til' heeft meer te maken met "de smaak van de betrokken historici", dan met argumenten, zo werd gesteld. Maar nam nou juist dat laatste niet absurde proporties aan in kringen waar men de betekenis van de naam Tilburg met alle geweld wilde aanpassen aan reclamedoelen van Tilburg Moderne Industriestad?

Hier is een gelycke Rekening van
 de Republiek van Oisterwijk te Oisterwijk
 onder de Lindeboom die goudet by ons
 op den 17 April 1638. De somme
 was _____

Hier is een gelycke Rekening van
 de Lindeboom die goudet by ons
 in den 17 April 1638. De somme
 was tot den 17 April 1638
 op den 17 April 1638. De somme
 was _____

Rekeningen voor onderhoud Tilburgse Linde uit 1638 en 1639

⁷ J. Franken 'Van bivak tot postindustriële stad', in: De Kleine Meijerij jrg. 52/4 (2001) p. 141-144.

Tilia-argumenten systematisch verzwegen

In het genoemde artikel wordt naar de lezer de indruk gewekt alsof er totaal geen argumenten zijn voor een lindeboomherkomst van de naam Tilburg of hooguit kronkelredeneringen “We kunnen de betekenis van de naam niet afleiden uit omstandigheden die we niet kennen, maar die we op basis van de naamsverklaring graag zouden veronderstellen”, zo wordt in het artikel gesteld. Daarmee wordt nogmaals gesuggereerd dat iedereen die serieus over een mogelijke lindeboomherkomst van Tilburg wil nadenken, het verleden invult vanuit de vooronderstelde lindeboomherkomst.

Tegelijkertijd worden de feitelijke argumenten van deze mensen verzwegen, precies zoals eerder het complete boek ‘Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde’ met de daarin genoemde argumenten. De moderne visie over de naam Tilburg wordt niet onderbouwd met enige bewijsvoering, maar slechts onderbouwd met een geforceerd doodzwijgen van argumenten die pleiten voor een heel andere herkomst van de naam Tilburg. Dit is een toch bepaald geen overtuigende onderbouwing van de moderne opvatting dat het onzin zou zijn om de naam Tilburg met linde in verband te brengen. Nog gekker is het oordeel “cirkelredenering”. Er wordt alleen maar geprobeerd die indruk te wekken. En dat gebeurt door de echte argumenten krampachtig te verzwijgen en te doen alsof die er niet zijn.

Tilburge Lindeboom. Ets van Harrie Corvers

De lindeboomargumenten voor de naam Tilburg

De eerste vraag in het Brabants Dagblad voor de zogenaamde ‘Tilburg-quiz’ enkele jaren geleden was niet zozeer een vraag als wel een stelling. Een stelling over de herkomst van de naam Tilburg, waarin de lindeboomopvatting toch echt verleden tijd was. Maar het lijkt alsof men puur vanwege het recente lindeboombeleid en de Industriestadpromotie van andere waarden die opvatting huldigt en verkondigt. Want wat zijn de feitelijke argumenten? Zijn er niet veel meer argumenten die pleiten voor tilia, lindeboom?

Oud lindebomengebied

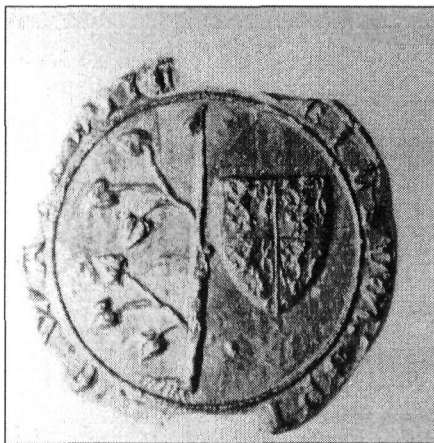
Nog altijd zichtbaar zijn allereerst de natuurlijke omstandigheden waardoor het oorspronkelijke Tilburg zich nadrukkelijk van zijn omgeving onderscheidde. Wie richting Udenhout gaat, vindt daar in de bossen naast vele bosanemonen nog altijd haagbeuken, hazelaars, tweestijlige meidoorns en andere indicatoren van een leemhoudende bodem. Er ligt hier een groot leemgebied. In de overgangszone van dit leemgebied naar de hogere zandgronden moeten nog allerlei andere plaatselijke bijzonderheden gegroeid hebben en met name lindebomen; in het bijzonder in de overgangen naar de diverse waterloopjes en het beekdal van de Leij en de Voorste Stroom. Niet op grond van een veronderstelde herkomst van de naam Tilburg onderscheidde deze streek zich 2000 jaar geleden al door lindebomen. Vanouds was hier sprake van een bijzondere bodemsituatie, bijzondere natuurlijke omstandigheden. Van oorsprong was het specifieke lindebomenbiotop hier van nature aanwezig. De streek moet zich vanouds al hebben onderscheiden door lindebomen. Dat de oudst bekende lindeboommeldingen van Nederland uitgerekend zelfs uit deze streek komen, is misschien eveneens toevallig maar geenszins een gevolg van een daaraan voorafgaande interpretatie van de naam Tilburg. Het is ook niet een vermeende lindeherkomst van Tilburg die aan de andere kant van dit bijzondere gebied in Waalwijk en 's Hertogenbosch later leidde tot stadswapens en stadszegels met daarin lindeblaadjes en lindebomen. Minstens al in de 13de eeuw had de linde daar een bijzondere betekenis¹⁰. En hoe zat het aan de zuidkant van dit oude bos van de hertog? Wordt

¹⁰ Zie ook H. Kuiper ‘Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde’, Zaltbommel 2000 p. 137

Oisterwijk in kringen van lindeboomonderzoekers “het lindedorp van Nederland” genoemd om zo met terugwerkende kracht een vermeende lindebetekenis van Oisterwijks oude naam Oost-Tilliburgis te verklaren? Zijn namen als “Lind” en “Lindendaal” daar bedacht om met een “cirkelredenering” later dat begrip ‘til’ te verklaren?

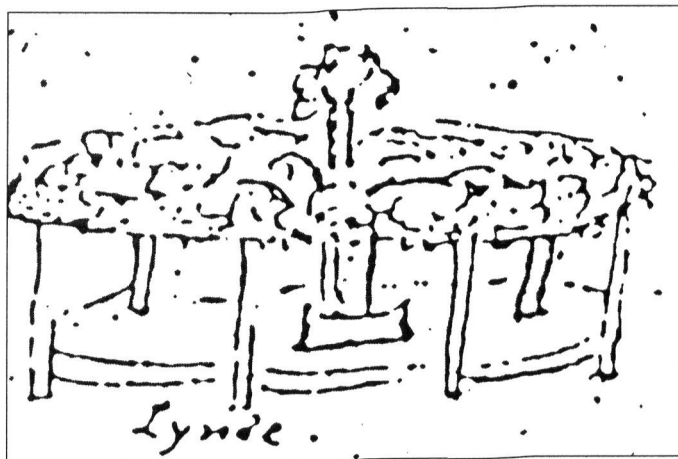
*Lindeboom
op stadszegel van
's Hertogenbosch
uit 1242.*

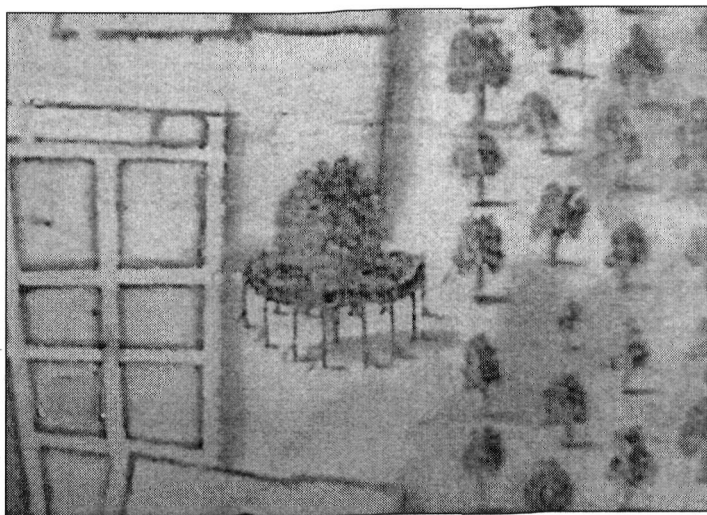
*Lindeblaadjes
op stadszegel van
Waalwijk
uit de 14de eeuw.*

Oude lindetraditie in onze streken

Ook de oudst bekende tekeningen van lindes komen niet ver van Tilburg.

Lindeboom van Oirschot op een tekening uit de 14de eeuw.

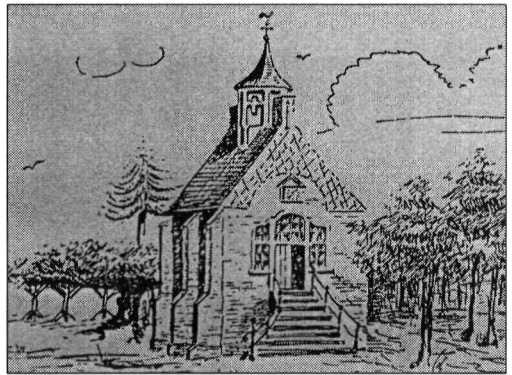

Detail van een plattegrond van de abdij van Tongerlo uit de 16de eeuw met daarop een etage linde. Tussen lindes bij deze abdij en de Tilburgse Linde bleek later een intrigerende genetische verwantschap. Wellicht was deze etage linde de boom waar de Tilburgse etage linde van afstamde.

De lindeboom van Oosterwijk

In het gebied dat in 709 voor het eerst met “Tilliburgis” werd aangeduid moet de linde vanouds een bijzondere betekenis hebben gehad. In Oosterwijk is warempel zo’n linde nog altijd aanwezig: een boom waard om uitgebreid bij stil te staan. Midden op de Lind prijkt deze linde van Oosterwijk die veel ouder is dan de meeste mensen denken. Het is in elk geval net als de Tilburgse Linde een boom die op eigen kracht zich regenereert, zo bewees de boom zo ’n honderd jaar geleden¹⁶. Men dacht toen dat deze oude dorpslinde dood zou gaan. De boom vormde echter in de oude stam nieuwe stammen en nieuwe wortels waarmee de Oosterwijkse linde toen als opgestaan uit de dood uit het dode hout weer tevoorschijn kwam (net als een eeuw later de Tilburgse Linde). De spar die men ter compensatie van het dode hout in de holle stam had gezet, werd weer verwijderd, want de boom kwam daar zelf weer met nieuwe takken en blaadjes tevoorschijn!

Kapel Oosterwijk met daarachter de lindeboom die in de Franse tijd tot een platte etage werd gereduceerd. Onder de snoeiwond ging de resterende stam later inrotten. In het wegrottende hout werd een spar geplant. Toen de boom zich herstelde werd de spar weer weggehaald.

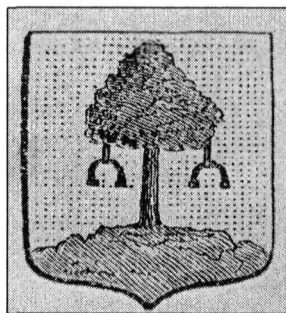

Dat indrukwekkende regeneratievermogen is een karakteristiek lindefenomeen en theoretisch zou de boom dit staaltje van overlevingskunst eerder ook al vertoond kunnen hebben. In wezen zou de boom heel oud al kunnen zijn, want waarom zouden ze eeuwen geleden op het hoogtepunt van zo ‘n metamorfose alle wortels onmiddellijk hebben uitgegraven en weggehaald? Van behoefte aan moderne fietsenkelders en dergelijke was toen nog geen sprake. Het is in dat verband ook interessant dat de Oosterwijkse linde een zomerlinde is. Vanaf de 16de eeuw werd bijna altijd

¹⁶ F.A. Holleman, Een merkwaardige boom, in: Katholieke Illustratie november 1897.

de Hollandse linde geplant, de pas later gekweekte kruising tussen de zomer- en de winterlinde. Het feit dat de Oisterwijkse linde een oorspronkelijk hier inheemse lindesoort is, houdt in elk geval de mogelijkheid open dat deze linde veel ouder is dan de later geplante Hollandse lindes. Wellicht is de boom hier destijds nog gewoon uit het bos gehaald. Hoe dan ook is de traditie van een dorpslinde in Oisterwijk al heel oud. Volgens van der Aa was de boom in de 13de eeuw al “vermaard”¹⁷. Jacob van Oudenhoven schreef dat in 1388 de Oisterwijkse linde “den grootsten en schoonsten boom van gantsch Nederlandt” was¹⁸. Om die status te bereiken zullen vele eeuwen nodig zijn geweest, want lindebomen kunnen heel groot en oud worden. Vlak over de grens bij het Groningse Bourtange staat in het Duitse Heede een lindeboom –eveneens een zomerlinde- met een stamomtrek van 17 meter. Als de Oisterwijkse linde in 1388 als “grootsten boom van het land” eveneens een dergelijke omvang had, dan gaan we met de Oisterwijkse linde terug naar voorchristelijke tijden. Dan zou de boom goed een voorchristelijk symbool geweest kunnen zijn dat om die reden later zo nadrukkelijk een christelijke entourage kreeg.

*Lindeboom
als heraldisch wapen uit 1504
van Antonius Tsgrooten,
abt van de abdij van Tongerlo
en afkomstig uit Oisterwijk.*

¹⁷ A.J. van der Aa, Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, Gorinchem 1836-1851.

¹⁸ J. van Oudenhoven, Een nieuwe ende gantsch vermeerderde beschryvinge der Stadt ende Meyerye van 's Hertogen-Bossche, 's Hertogenbosch 1670.

dankzij het feit dat de boom aan Maria was gewijd. In 1504 had dan ook de Tongerlose abt Tsgrooten, afkomstig uit Oisterwijk, de lindeboom als zijn heraldisch wapen gekozen¹⁴. Niet ten onrechte zo lijkt het, want volgens de opgetekende verhalen waren er rond de Oisterwijkse lindeboom vooral rond 1600 diverse wonderbaarlijke genezingen¹⁵. Verantwoordelijk daarvoor was “Maria van Mirakelen ter Linde”, zoals Maria in Oisterwijk toen voluit genoemd werd. Ter ere van haar ook was er bij de lindeboom een kapel gebouwd met daarin haar beeld. Deze nadrukkelijke christelijke acties bij de lindeboom doen sterk vermoeden dat hier vanouds sprake was van heidense rituelen of heidense boomverering die ‘gekerstend’ en in christelijke sfeer gebracht moesten worden.

Linde van Oisterwijk

¹⁴ Waltman van Spilbeeck, De abdij van Tongerlo, Lier 1888

¹⁵ Kronenburg, Maria 's heerlijkheid, 6 delen, blz. 414 e.v.; Gumpfenberg, Atlas Marianus, S.A. 12 c 409; J. Schuyf, Heidens Nederland, Utrecht 1995, p 117.

Het gebied dat vroeger met de meervoudsvorm Tilliburgis werd aangeduid, onderscheidde zich door lindebomen. Nergens anders in Nederland was tot voor kort die oude lindecultuur zo duidelijk zichtbaar. Ook op de Heuvel in Tilburg stond tot voor kort een eeuwenoude lindeboom. Een boom met eveneens een heel bijzondere betekenis. Die lag ondermeer in de sfeer van levensboom, vrijheidsboom en oranjeboom. Daarnaast ook was de boom als ‘gerechtsboom’, waar in het openbaar vonnissen werden voltrokken, een symbool van de hoogste waarden en normen in die tijd en de handhaving daarvan. Aan het eind van de 16de eeuw waren dat nog duidelijk katholieke waarden en was ook deze boom ‘katholiek’. Dat werd tot uitdrukking gebracht met “een huijsken” dat ten tijde van toenemende protestantse invloed in 1598 moest worden verwijderd.¹¹ Veelzeggend is ook de genetische verwantschap van deze oude etagelinde met eeuwenoude lindebomen die nu nog de oprijlaan vormen naar de abdij van Tongerlo¹². Groot en indrukwekkend is in Hilvarenbeek nog altijd de lindeboom op het Vrijthof. Die boom is weliswaar heel ‘jong’ nog, maar duidelijk ouder is ook hier de traditie. De boom werd daar namelijk neergezet in 1675 en dat was vlak na de beruchte orkaan van 1674. De boom werd dan ook om precies te zijn geplant “op de gemeijne plaetse alwaer den Ouden gebooden lijnde gestaen heeft”¹³.

Lindeboom van Hilvarenbeek rond 1800. In de Franse tijd was ook deze lindeboom gereduceerd tot een één-etagelinde. Ook de Hilvarenbeekse linde getuigde zo van de idealen van gelijkheid en “egalite”.

“Rond de Oisterwijkse linde hangt een geur van heiligheid”, zo schreef in 1632 de Tilburgse pastoor Wichmans die later abt in de abdij van Tongerlo werd. Die heiligheid zou zich in de 13de eeuw al geopenbaard hebben toen de Oisterwijkse linde volgens de overlevering een grote brand overleefde

¹¹ Rechtelijk archief van de gemeente Tilburg 25 fol. 143v en 145/146.

¹² N. C. M. Maes, Bomen en monumenten, Zeist 1996, p 57.

¹³ Zie ook N. Maes en T. van Vuure, De Linde in Nederland, Kritisch Bosbeheer 1989.

De Hovel in Goirle stond vroeger eveneens in die lindetraditie. In de Bossche protocollen wordt de Hovel in 1329 al nader aangeduid met de woorden “ubi tilia stat”⁸, ofwel ‘waar de lindeboom staat’. Het is de oudst bekende lindeboommelding van ons land. De oudst bekende meldingen van een nog bestaande boom hebben betrekking op de lindeboom van Oisterwijk. Ofwel op dezelfde boom nog steeds (die zich dan telkens weer regenereerde), ofwel op een voorganger.

Deze oude lindeboomgegevens bewijzen niet dat de naam Tilburg ook echt van lindeboom komt. Het is echter wel merkwaardig dat in Tilburg gewoon gesuggereerd wordt dat deze gegevens helemaal niet bestaan of zelfs bedacht worden vanuit een voorondersteld idee over de herkomst van de naam Tilburg. Wat is er in Tilburg aan de hand? Is het verboden om in Tilburg nog serieus na te denken over mogelijke wortels in het begrip tilia, lindeboom, mogelijke wortels in een groen, niet-industrieel verleden?

Een heel oude naam

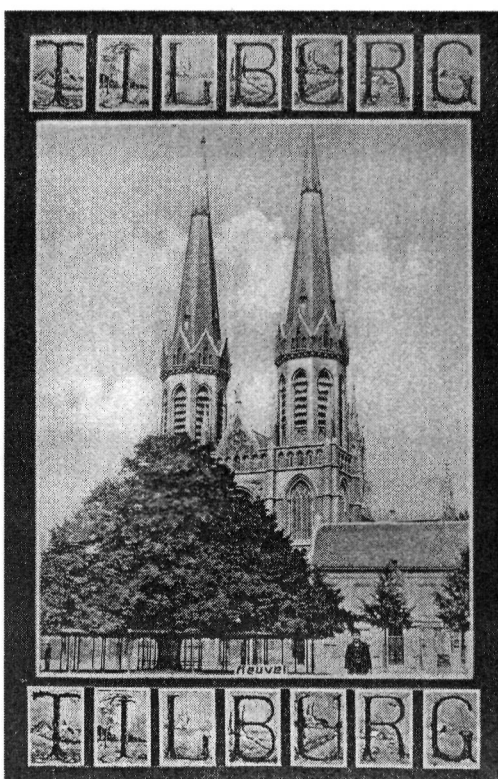
“Tilburg zou dan een plaatsnaam in het Latijn gekregen hebben”, zo werd recentelijk in Tilburg een mogelijke Latijnse herkomst van Tilburg als een belachelijke idee van de hand gedaan⁹. “Onwaarschijnlijk” en “hoogst ongebruikelijk”, zo wordt gesteld. Op de eerste plaats bijzonder echter is dat de naam Tilburg al in 709 genoemd wordt. ’s Hertogenbosch bijvoorbeeld wordt pas vijf eeuwen later voor het eerst genoemd. Aan dat feit mag niet zomaar voorbij worden gegaan. De eerste melding van Tilburg is vele eeuwen eerder dan van bijna alle andere plaatsen in Brabant, vele eeuwen eerder dan al die plaatsen met een naam van Germaanse afkomst.

De naam Tilburg is al zo oud dat juist eerder een naam van Germaanse afkomst opmerkelijk was geweest. “Hoogst ongebruikelijk” en welhaast “onwaarschijnlijk” is het jaartal 709. Daardoor onderscheidt Tilburg zich van alle andere plaatsen in de omgeving en daardoor ook in de taal die tot de naam leidde. Een Latijnse herkomst van Tilliburgis kan niet worden afgedaan door een vergelijking te trekken met allemaal namen van vijf of zes eeuwen later. We dienen Tilburg te vergelijken met andere hele oude plaatsnamen, zoals Maastricht dat in 575 voor het eerst genoemd wordt. De naam Maastricht wordt algemeen gezien als afkomstig van het Latijnse

⁸ J. Trommelen, *Geschiedenis van Tilburg*, cursusboek Terra Nova 1996, p 16.

⁹ L. Toorians, ‘De etymologie van Tilburg en Udenhout’ in: *Tilburg*, jrg. 20 nummer 2, juli 2002.

trajectum. In het verre verleden waarin Tilburg zijn naam kreeg gebeurde dat in het Latijn. Naast Maastricht kennen we zo ook Tricht en Utrecht en als afkomstig van het Latijnse 'castra' de plaatsen Kesteren en Casteren. Het oude Noviomagum (Nijmegen) zou zelfs een door de Romeinen gegeven keltische naam nog zijn met de elementen novio (nieuw) en magus (veld, markt). De keuze voor een keltische oorsprong van het begrip 'til' zal men echter in Tilburg vooralsnog niet maken: in het keltisch komen we dan namelijk uit bij 'teile' of 'teilje', zoals dat in het Oud Iers geschreven en gesproken werd en ook nog in het huidige Iers aanwezig is. En dat betekent... lindeboom!

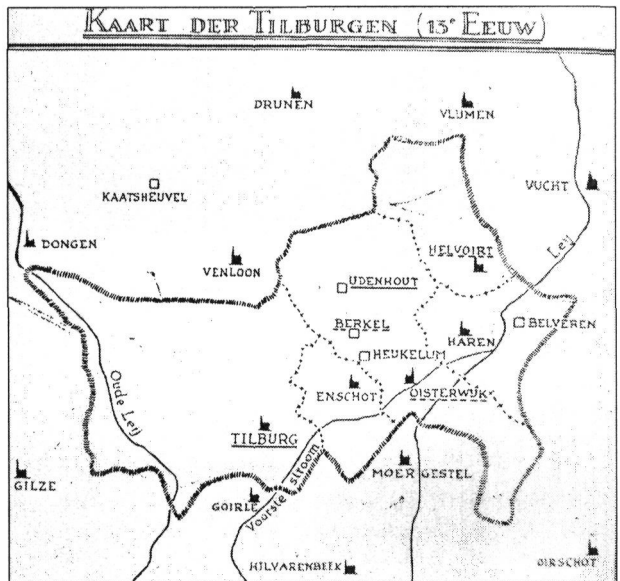

Ansichtkaart van rond 1900

De Tilburgen

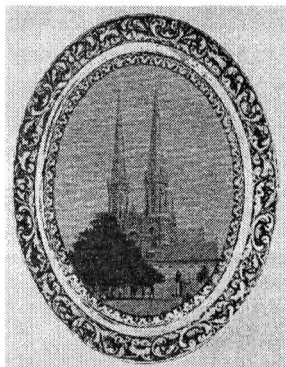
De argumenten voor de lindeboomtheorie worden enerzijds verzwegen of anderzijds door de critici zelf bedacht en ingevuld. De weerlegging vervolgens van die eigen invulling en bedenkzels is echter evenmin een overtuigende bewijsvoering. Zo gaat het in de lindeboomargumentatie ook niet om een gewone plaatsnaam, maar om de aanduiding van het grotere gebied van de in 709 als “Tilliburgis” in het meervoud aangeduide ‘Tilburgen’. Over de precieze grootte van dat gebied lopen de meningen uiteen, maar als behorend bij de Tilburgen werden in het verleden naast Oisterwijk, Berkel, Enschoot, Udenhout, Haaren en Helvoirt zelfs ook Goirle en Hilvarenbeek genoemd. Dit grote gebied dienen we dan ook qua naamsherkomst niet te vergelijken met steden als ’s Hertogenbosch, maar met streken als ‘Peel’ en ‘Kempen’. Het gaat om een dusdanig groot gebied dat we mogen aannemen dat de lokaal opererende plaatselijke bevolking geen neiging en behoefte gehad zal hebben om aan dat gebied een speciale naam te geven. Het gebied was echter wel interessant om nader aan te duiden voor grotere wereldlijke of kerkelijke machten. En die gebruikten daarvoor toen het Latijn, zoals ook in de acte waarin “Tilliburgis” voor het eerst genoemd wordt. Die Latijnse naam zou dan gebaseerd zijn op waar het gebied zich qua flora en boomcultuur door onderscheidde, wat in die tijd heel gebruikelijk was.

Hoe de grenzen ook precies gelopen hebben, het gebied van de Tilburgen bestond vooral uit het ideale lindebomenbiotoop op de vruchtbare overgang van leem en zand.

Het is merkwaardig dat een Latijnse herkomst wel wordt aangenomen ten aanzien van het aangrenzende andere grote gebied in Brabant, namelijk 'de Kempen'. Algemeen wordt aangenomen dat die naam afkomstig is van het Latijnse 'campus'. Ook van de daarna volgende Peel wordt de naam beschouwd als afkomstig van het Latijn ('palus'/moeras). Waarom zou dit voor de in het Latijn voor het eerst gemelde Tilburgen onmogelijk zijn? Omdat dit leidt tot een naamsoorsprong die haaks staat op de gepropageerde moderne wortels van Tilburg? Op basis van een toenmalige naamgeving in het Latijn vervallen ook de problemen rond de "burcht" waar de naam naar zou verwijzen en waar geen bevredigende sporen of restanten van gevonden zijn. In het Latijn betekent 'burgus' gewoon nederzetting. En Tilliburgis betekent dan gewoon nederzettingen met lindebomen. Dat komt wonderwel overeen met een hele oude traditie alhier en het toevallige latere bestaan van een Oost-Tilburg en een West-Tilburg met allebei een heel bijzondere lindeboom en een lindertraditie die teruggaat in de tijd zover als wij maar na kunnen gaan. Vanaf 1388 gaat het oude Oost-Tilburg als

Oisterwijk zelfstandig verder. De naam Oost-Tilburg wordt dan niet meer gebruikt. Het begrip tilia/lindeboom was toen ook een zeer pijnlijk gegeven voor de bewoners van Oisterwijk. Het dorp werd in 1388 door de Geldersen geplunderd en om de gemeenschap extra in het hart te treffen werd toen "den grootsten en schoonsten boom van het land" verbrand. Op zich is dit alles geen bewijs voor de betekenis van de naam Tilburg, het kan allemaal puur toeval zijn. Maar deze realiteit naar het publiek presenteren als iets wat bedacht wordt vanuit een vooronderstelde visie is in elk geval absoluut geen bewijs voor de opvattingen van Tilburg Moderne Industriestad. Nog minder bewijs levert het boek 'Tilburg, stad met een levend verleden' door van het eerdere boek over Tilburg en zijn levend verleden gewoon te doen alsof dat niet bestaat en nooit geschreven is.

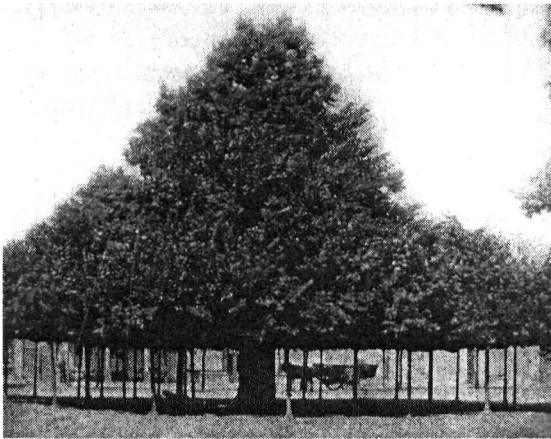

De Tilburgse Lindeboom keurig ingelijst op de voorkant van een kalender bij een actie tot behoud van de Kasteelhoeve.

Eerlijke geschiedschrijving?

Precies 600 jaar na de ‘linderamp’ in het oude Oost-Tilburg werden in wat destijds West-Tilburg heette ruige acties ondernomen tegen de Lindeboom aldaar, resulterend uiteindelijk in het kappen van de boom in 1994⁴. Vervolgens werd in de gemeentelijke geschiedschrijving niet alleen de Lindeboom uit het verleden weggewist, ook wat betreft andere groene cultuurhistorie komt de geïnteresseerde lezer in de moderne industriestadvisie op Tilburgs geschiedenis niet veel verder. Wie via het trefwoordenregister informatie zoekt over bijvoorbeeld het Wilhelminapark vindt slechts bedrijven die daar ooit gevestigd waren. Ook het naslaan van pagina 's waar het Leijpark wordt genoemd levert niet meer informatie dan een vroegere fabriek “gelegen in de nabijheid van het Leijpark”. Enzovoort. Je kunt je met recht afvragen wat de invloed op de hedendaagse geschiedschrijving is als die direct of indirect gesponsord en gefinancierd wordt door het bedrijfsleven en grote campagnes als Tilburg Moderne Industriestad.

Sinds de ware anti-natuurcampagne ‘Tilburg Moderne Industriestad’ werden zelfs Tilburgs wortels in natuur en leven met veel reclamegeld vertaald en omgebogen naar commerciële zaken in de gepropageerde materiële en consumptieve sfeer.

De Tilburgse Linde rond 1880. Ook deze linde was in de Franse tijd teruggesnoeid tot een plat model. Later kreeg de boom een puntmutsmodel. Rond 1880 groeide die puntmuts uit tot een volgroeide kroon

⁴ Rondom de boom werd een watergordijn gelegd waarmee de dikke wortels werden afgesloten van de zuurstof. Naar raadsleden en bevolking werd dit wurgende watergordijn gebracht als maatregel om de vitaliteit van de boom juist te verbeteren. “Infuus”, zo werd naar iedereen gezegd, ook al ging juist na het aanbrengen daarvan de vitaliteit van de boom schrikbarend achteruit inens. Zie ook ‘Tilburg, vijf eeuwen rond een heilige Linde’.

“Het symbool van Tilburg”

De kap in 1994 van Nederlands oudste Oranjeboom, op de verjaardag van de kroonprins, was nota bene het startsein toen voor een grote campagne voor ‘Kroonprins der Pilseners’ en Oranjeboom in de vorm van bier ! Meteen bij de kap kregen alle omstanders ook een borrel uit de kruik die aanvankelijk, in 1966, het carnavalssymbool van Tilburg was. Die al te doorzichtige drankreclame werd na 1966 vervangen door een heel goed doordacht en uitgekiend reclamebedenkstel: de kruikenzeiker. Hij verscheen als etiket op de leeg te drinken kruiken en met carnaval als beeldje naast de Lindeboom.

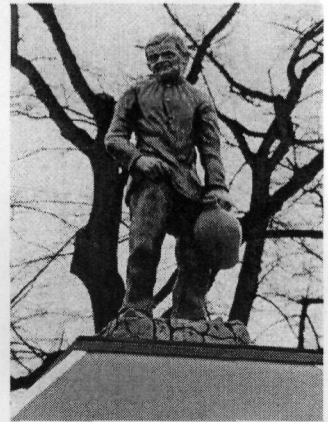
In de uitgezette reclamestrategie diende dit carnavalssymbool later als “symbool van Tilburg” zelfs in de plaats van de Lindeboom te komen. Ter meerdere promotie van schrobbelèr en aanverwante producten van distilleerders, brouwerijen en andere reclame-investeerders.

De verschillen in geïnvesteerd reclamegeld leidden vervolgens tot krankzinnige verschillen in media-aandacht.

Ten nadele van de Lindeboom.

Na relativerende opmerkingen van burgemeester Vreeman bij de recente kruikenzeikerpromotie, vroeg het Brabants Dagblad zelfs aan de lezers “moet de kruikenzeiker het symbool van Tilburg blijven?”. Geen vraag, maar een als vraag verpakte stelling! De kruikenzeiker is “het symbool van Tilburg”. Een toen bij het

beeldje van de kruikenzeiker geplaatste sympathiebetuiging naar dit mannetje kwam daarna zelfs tot twee keer toe met een foto meteen in de krant. Een nauwelijks te bevatten verschil met het symbool van Tilburg waar letterlijk en figuurlijk mee gekapt werd. Aangaande de Lindeboom werd tien jaar lang alles verzwegen: boeken en andere publicaties, tentoonstellingen, een toneelstuk, een film, opgestuurde foto ‘s, liedjes, gedichten, nog geplaatste gedenkstukken en gedenkteksten, en vooral de betekenis en de spectaculaire doorgroei van de in ballingschap voortlevende Levensboom die eeuwenlang juist symbool stond ook voor doorgroei en eeuwig leven. Wordt de Linde, die nooit met reclamegeld over de brug kwam, zo als oersymbool zelfs vervangen door een recent reclamebedenkstel uit de jaren ‘60 ter promotie van een borrelfles?

Het begrip 'Til' in de naam Tilburg wordt de laatste jaren gepresenteerd als een betekenisloos begrip. De grote reclamecampagnes van de laatste jaren degradeerden "Tilburg" zelfs tot iets minderwaardigs dat maar beter vervangen kon worden door "Moderne Industriestad" of zelfs gereduceerd tot de letter **T**.

De Tilburger zelf leek zich zelfs naar anderen maar beter te kunnen voorstellen en presenteren als kruik of kruikenzeiker.

Toch zouden de Tilburgers eigenlijk buitengewoon trots juist moeten zijn op de buitengewoon oude en betekenisvolle naam van hun stad.

Tweede druk ter gelegenheid van het uitkomen van
'Tilburg daar leeft meer dan je denkt'.

27 april 2005
Henk Kuiper